

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і архітектури
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
Фонд інституційного розвитку української науки
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Всеукраїнська науково–практична
конференція до 75-ї річниці прийняття
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

КИЇВ 2024

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і
архітектури
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав
людини
Фонд інституційного розвитку української науки
Фонд Ебергарда Шьока (ФРН)
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)**

***ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВІЙНИ***

**Всеукраїнська науково-практична конференція
до 75-ї річниці прийняття
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ**

КИЇВ 2024

УДК 341.3+342.7+342.8
З-32

Рекомендовано до друку Вченою радою КНУБА, прот. № 18 від 26.01.2024 р.

Редакційна колегія

Куліков П.М. – д.е.н., проф., ректор КНУБА (голова)
Вервейко І.Д. – заступник керівника Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
Марченко М.В. – к.ю.н., Фонд інституційного розвитку української науки
Мьоллер П. – член правління, Директор, Фонд Ебергарда Шьока (Німеччина)
Вайзе Т. – віце-президент Фонду підтримки будівельної галузі (Німеччина)
Деревінський В.Ф. – д.і.н., проф., КНУБА
Карпунцов В.В. – д.ю.н., проф., КНУБА, ВГО «Ліга інтернів»
Ковальчук О.Ю. – к.т.н., доц., КНУБА
Мамедов А.М. – к.т.н., доц., КНУБА
Мамонтов І.О. – к.ю.н., проф., Заслужений юрист України, КНУБА
Марченко М.В. – к.ю.н., виконавчий директор Фонду інституційного розвитку української науки
Машков К.Є. – к.ю.н., КНУБА, адвокат
Новицька Н.Б. – д.ю.н., проф., Державний податковий університет
Перегуда Є.В. – д.п.н., проф., КНУБА
Похиленко І.С. – к.ю.н., доц., КНУБА
Присяжнюк О.Б. – суддя Апеляційного суду міста Києва у відставці, колишній Голова Київського суду
Сердюк Н.А. – д.ю.н., проф., КНУБА
Халабуденко О.А. – к.ю.н., доц., КНУБА
Ярошук І.В. – к.і.н., доц., КНУБА

Рецензенти:

Безклубий Ігор Анатолійович – доктор юридичних наук, професор
Шатіло Володимир Анатолійович – доктор архітектури, професор

Захист прав людини в Україні в умовах війни: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 75-ї річниці прийняття Загальної декларації прав людини. (Київ, 6 грудня 2023 р.). Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри, Офіс Уповноваженого Верхов. Ради України та ін. Київ-Тернопіль: КНУБА, «Бескиди», 2024. 186 с.

ISBN 978-966-457-295-5

УДК 341.3+342.7+342.8

© КНУБА

ЗМІСТ

Стеценко С. Судовий захист соціальних прав військовослужбовців в умовах війни	5
Сердюк Н. Проблеми реалізації та захист прав і свобод в умовах війни	9
Мамонтов І., Карпунцов В. Відбудова України як елемент захисту прав людини у воєнних конфліктах: фінансово-правовий аспект.....	13
Миколаєць В. Особисте немайнове право на розпорядження біоматеріалом особи після її смерті.....	16
Новицька Н., Новицький А. Обмеження права на інформацію в умовах воєнного стану	20
Перегуда Є. Щодо реалізації виборчого права в умовах воєнного стану	25
Пилипенко О. Права людини та дитини в умовах війни в Україні.....	31
Бабюк А. Сучасні аспекти реалізації та захисту прав, свобод людини і громадянина	38
Єгоров В., Дьомкін П. Загальна Декларація прав людини та її порушення в умовах війни	41
Козакова І. Пробаційний нагляд за кримінальним законом України: в контексті розвитку сучасної пенології.....	45
Кулеба О. Проблемні питання застосування норм Женевської конвенції в умовах воєнного стану.....	50
Лисенко О. Женевські конвенції про правовий статус комбатантів	53
Машков К. Трудові гарантії мобілізованих працівників під час дії воєнного стану	59
Похиленко І. До питання про принципи обробки персональних даних	63
Khalabudenko O. The right to adequate housing: international, national and local	67

<i>Цебенко С.</i>	
Захист прав людини: виклики та досягнення у сучасному світі та їх вплив в Україні	76
<i>Ярошук І.</i>	
Освіта в умовах війни: виклики для України	81
<i>Машиков К.</i>	
Особливості переходу зі спрощеного позовного провадження в загальне позовне у цивільному процесі.....	85
<i>Дружинін Д.</i>	
Латентність злочинності у сфері господарської діяльності.....	90
<i>Крутило О.</i>	
Роль і значення недержавних організацій у процесах розбудови громадянського суспільства	93
<i>Мигун М.</i>	
Про співробітництво громад прикордонних територій з муніципалітетами інших країн: кейс Сумщини.....	97
<i>Сидорович Р.</i>	
Інститут державної служби та політика запобігання і провіддії дискримінації	100

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

<i>Гюнай К.</i>	
Права та свобода людини в Україні в умовах війни	103
<i>Дегтяр Олександр</i>	
Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів.....	105
<i>Дегтяр Олена</i>	
Домашнє насильство в кримінальному праві України	109
<i>Дроздов П.</i>	
Вплив діяльності прокуратури на захист і забезпечення прав людини.....	116
<i>Загородній Н.</i>	
Проблеми забезпечення безпеки міжнародного гуманітарного права в умовах війни в Україні	120
<i>Келеберда А.</i>	
Проблемні питання реалізації прав і свобод у сучасному інформаційному суспільстві.....	123
<i>Копчук О.</i>	
Система захисту прав людини в Україні за умов війни	129

<i>Кравченко А.</i>	
Права людини під час війни: конституційно-правові гарантії та обмеження.....	132
<i>Куреня Ю.</i>	
Практики демократії в Україні в умовах війни	137
<i>Лемішко В.</i>	
Україна та Рада Європи: особливості співпраці	142
<i>Махотенко М.</i>	
Поняття війни та її легітимізація міжнародним правом: теоретико-правовий аспект	146
<i>Мегесь І.</i>	
Захист права власності в Україні в умовах воєнного стану.....	151
<i>Михайлова Є.</i>	
Права дітей, які залишилися без батьків під час воєнного стану.....	154
<i>Низовий Є.</i>	
Цифровізація в часи реформації захисту прав людини.....	157
<i>Новіков Н.</i>	
Екоцид в аспекті порушення основоположних прав людини....	160
<i>Пилипенко В.</i>	
Охорона прав на наукові відкриття	164
<i>Рубан А.</i>	
Причини та наслідки використання ворожого культурного контенту для українського народу і його культури.....	167
<i>Степенко Н.</i>	
Вплив молодіжних організацій на розвиток прав молоді під час війни	170
<i>Харко К.</i>	
Права людини як фактор консолідації суспільства в умовах політичних криз	173
<i>Шаховець А.</i>	
Проблема депортації, смерті, каліцтва українських дітей, завданих діями РФ	176
<i>Шовкун А.</i>	
Сексуальне насильство як елемент злочинів проти людяності та засіб вчинення геноциду в рамках порушення гуманітарного права.....	181
<i>Ягодинський В.</i>	
Механізми захисту прав людини в умовах війни в Україні.....	184

Михайло МАХОТЕНКО,
студент ОП «Будівельне та містобудівне право»,
Наук. керівник: д.ю.н., проф. Сердюк Н.А.,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ПОНЯТТЯ ВІЙНИ ТА ЇЇ ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Питання дотримання і гарантування прав людини завжди ставиться особливо гостро в контексті збройного конфлікту чи війни. Адже саме по собі насильство, як основний засіб досягнення поставлених цілей в ході останнього заперечує гарантування, мабуть, найважливішого з прав, права на життя. Відповідно обмежуючи суверенітет однієї держави (територіальну цілісність), інша держава (або влада, якщо такий конфлікт не виходить за встановлені міжнародними договорами кордони) встановлює власний контроль над територією, і з позиції сили диктує політико-правовий режим.

Загальне тлумачення війна – складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням суперечностей між державами, народами, національними й соціальними групами з переходом до використання засобів збройної боротьби, що відбувається у вигляді бойових дій між їхніми збройними силами [1, 558]. Таке визначення звісно вірне, проте не розкриває правовий зміст поняття.

Карл фон Клаузевиц визначав війну, як «продовження політики іншими, насильницькими засобами, спрямованими на те, щоб примусити супротивника виконати свою волю» [5, 57].

Г. Сорель визначав війну як «політичний акт, за допомогою якого держави, нездатні врегулювати суперечки щодо своїх зобов'язань, прав чи інтересів, вдаються до збройної сили, щоб вирішити, яка з них є сильнішою, і у такий спосіб нав'язати свою волю іншій державі» [1, 56].

На думку М. Каллена, війна – це збройне протистояння між двома або більше суверенними інституціями міжнародного права, які використовують організовані збройні сили для досягнення конкретних цілей [1, 559].

Отже, можемо виділити загальноприйняті ознаки війни:

- участь двох і більше держав;
- використання збройних сил;
- результатом має стати перемога, що дозволить одній стороні нав'язати свої умови іншій.

Важливою рисою війни є насилля у своїй найбільш інтенсивній формі. Причому останнє виявляється у вигляді колективного, безпосереднього, навмисного, організованого, інституціоналізованого, санкціонованого, а іноді й ритуалізованого характеру.

Тлумачення війни крізь призму юридичної науки тісно пов'язана з політичною концепцією. Зокрема, війна розглядається як «правова умова, яка рівною мірою дозволяє двом або більше ворогуючим сторонам вести конфлікт із застосуванням збройної сили» [1, 558].

У вітчизняних юридичних енциклопедичних виданнях війна визначається як «стан, у якому держави застосовують одна проти одної усі форми тиску з дотриманням дії законів та звичаїв ведення війни (*jus in bello*)» [1, 116].

Г. Кельзен, розмірковуючи над правовим статусом війни, у своїй роботі «Про і мир у міжнародних відносинах» (1942) наводить дві її інтерпретації. Відповідно до першої інтерпретації, війна не є правопорушенням чи санкцією. Це не правопорушення, тому що вона не заборонена жодним спільним міжнародно-правовим актом. Звідси випливає, що будь-яка держава може воювати проти будь-якої іншої держави, не порушуючи закону. Також війна не може бути санкцією, оскільки немає міжнародного права, що дозволяє війну. У той час, як кожна держава санкціонує свої війни та засуджує своїх ворогів, навряд чи такий стан справ є законним. Відповідно до іншої інтерпретації війни, існує загальне міжнародне право, що забороняє війну в принципі, за винятком випадків скоєння незаконних дій, правопорушень. Тому війна або засуджується, тому що є правопорушенням, або схвалюється, тому що є санкцією [4, 98].

Значна кількість питань, пов'язаних з міжнародно-правовим регулюванням війни та збройного конфлікту, закріплені у міжнародних актах та угодах, зокрема: III Гаазькій Конвенції про відкриття військових

дій (1907), Гаазьких конвенціях (1899, 1907), Женевських конвенціях (1864, 1906 і 1929), Договорі про відмову від війни як зняряддя національної політики (1928), Статуті Ліги Націй (1920), Статуті ООН (1945), Женевській конвенції про захист жертв війни (1949) та ін. Термін «війна» міститься в усіх вищеназваних міжнародно-правових документах як захід, до якого не повинні вдатися держави. Ці міжнародно-правові документи містять також комплекс норм міжнародного гуманітарного права, які передбачають низку обмежень щодо способів її ведення, передбачають заходи, спрямовані на захист осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях.

Відмінності між «війною» і «збройним конфліктом» доволі умовні, а саме вважається, що поняття «збройний конфлікт» є ширшим та охоплює поняття «війна». Однак не кожен збройний конфлікт можна називати війною, оскільки між ними існує суттєва відмінність, зокрема війна має такі ознаки: акт оголошення війни; розірвання дипломатичних відносин між воюючими державами, що є наслідком оголошення війни; анулювання двосторонніх договорів, особливо політичних. Поняття «війна» вживається для позначення збройного протистояння між двома або декількома суверенними державами [7]. Натомість, коли відбувається громадянська війна або народ чи нація борються за незалежність, застосовують термін «збройний конфлікт». Війна спричиняє зміну всього суспільства, а саме державні інститути починають виконувати специфічні функції, що зумовлені війною. Під час збройного конфлікту не відбувається докорінна зміна всього державного механізму на військовий лад. Збройний конфлікт – це збройна боротьба між державами або між державою та антиурядовими військовими формуваннями [5, 77].

Взагалі в сучасній системі міжнародного права все рідше зустрічається поняття «війна», замінюючись більш умовними «конфлікт», «агресія», «воєнні дії» та інше. Для підтвердження тези варто звернути увагу на протоколи міжнародних організацій та заяви публічних осіб стосовно ситуації в Україні з 24 лютого 2022р. В офіційному контексті термін війна не згадується.

Важливим залишається те, що до I Світової війни сам факт ведення бойових дій не надавав підґрунтя для юридичного закріплення статусу війни. Тобто не надавав легітимності, а отже неможливо було

сформулювати а ні претензій, що стали причиною військових змагань, а ні зафіксувати юридичну відповідальність за жодною зі сторін. Юридифікація в свою чергу відбувається за рахунок міжнародних правових норм, договорів та інших актів. Ці норми можемо умовно розділити на кілька груп:

- Постійно діючі міждержавні організації, та прийняті ними норми. Проте про них можна говорити лише починаючи з 1919р. Від моменту заснування Ліги Націй.
- Юридичні акти перспективного характеру. До них відносяться ультиматуми, акти оголошення війни, протекції, пакти та інше.
- Юридичні акти ретроспективного характеру: мирні договори, їх системи, капітуляції та інші нормативні документи, якими фіксуються досягнені в результаті конфронтації умови.

Міжнародно-правова доктрина кваліфікує агресивну війну як «фундаментальний злочин». Проте так було не завжди. Вперше війну було криміналізовано Женевським протоколом про мирне вирішення міжнародних суперечок 1924р. Але, цей документ не визначав війну, як протиправне діяння, тим самим визначаючи право держав проводити свою політику зброєю, а не дипломатією [5, 211].

Міжнародне право збройних конфліктів охоплює три галузі:

- право війни чи право Гааги;
- міжнародне гуманітарне право або женеvське право;
- право контролю над озброєнням.

Вважається, що міжнародний збройний конфлікт виникає тільки-но одна держава застосовує свої збройні сили проти іншої. При цьому не мають значення ані інтенсивність і тривалість протистояння, ані оголошення (або не оголошення) війни, її визнання або невизнання. Враховується лише втілений в конкретні дії воєнний намір однієї держави стосовно іншої. Цього достатньо для застосування норм міжнародного гуманітарного права. Саме ця галузь в міжнародному праві встановлює правила ведення збройних конфліктів.

Статут ООН обережно оминає термін «війна» заміняючи його на більш нейтральні «застосування сили», «порушення миру». Взагалі міжнародне право, на сучасному етапі свого розвитку, відмовляється від

поняття «війна» надаючи перевагу «збройному конфлікту», тим самим значно розширюючи коло ситуацій на які поширюється поняття. Відповідно розширюється і коло суб'єктів, котрі повинні виконувати приписи міждержавних інституцій, якщо звісно такі інституції легітимізовані державою шляхом ратифікації органами влади.

Наразі у міжнародному праві, на жаль, відсутні дієві універсальні механізми протидії збройним конфронтаціям. Проблему тут становить політико-правовий аспект, згідно з яким війна, як механізм впливу, розглядається як частина суверенітету. Відповідно кожен суверенний суб'єкт міжнародного права може здійснювати політику збройними методами. Реакцією будуть санкції, відсторонення від міжнародних інституцій, розширення складу суб'єктів війни тощо, проте дієвої юридичної складової, яка могла б запобігти розв'язанню конфлікту, немає.

Список використаних джерел:

1. Бехруз Х.Н Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/132>. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/132.pdf (дата звернення: 02.12.2023).
2. Енциклопедія міжнародного права : у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов [та ін.]. Київ : Академперіодика, 2014. Т. 1. С. 561
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів 1, 4, 6, 7, 11–16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.12.2023).
4. Кузьмін Е. Е. Поняття збройного конфлікту: первісні роздуми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція* : зб. наук. пр. Одеса, 2014. № 12, т. 2. С. 187–190.
5. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навчальний посібник. 2-е вид., змін. та допов. К.: КНТ, 2010. 344 с
6. Репецький В.М., Лисик В.М. Міжнародне гуманітарне право: підручник. К.: Знання, 2007. 467 с.
7. Статут ООН. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 02.12.2023).

Підписано до друку 01.02.2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Зам. № 107-321
Умов.-друк. арк. 8,6. Обл.-вид. арк. 8,8.
Тираж 80 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В. Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію В02 № 924434 від 11.12.2006 р.
м. Тернопіль, бульвар Просвіти, 6/4. тел. 097 299 38 99.
E-mail: tooums@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7599 від 10.02.2022 р.